

Yılmaz Daşcıoğlu ile Şiir ve Gelenek Üzerine

◆ **Konuşturana:** Tayyib Atmaca

Şiirde geleneğin çerçevesi nasıl çizilebilir?

Şiirde geleneğin çerçevesi esas itibariyle ve mutlak manada çizilemez gibi geliyor bana. Çünkü bir gelenekten söz etmeye başladığımız yer, tam da gelenekten uzak düştüğümüzü fark ettiğimiz yerdir. Geleneğin içerisinde olmakla onu konuşmaya başlamak arasında zaman ve koşullar bakımından ortaya çıkan bu yeni durum bir taraftan içinde bulunduğumuz vaziyetin farkında olmayı bir taraftan da gelenek dediğimiz kavramın içeriğine ait bir bilince sahip olmayı gerekli kılar.

O halde soruyu şöyle cevaplayabiliriz gerek biçim gerekse öz değerleri bakımından içinde bulunduğumuz koşullara katkı yapabilecek faktörleri hem de şimdi ile geçmiş arasındaki korelasyonu sağlıklı biçimde yapabilecek bir bilinci gerekli kılar. Gelenek ne tek başına biçimdir ne de özdür, aynı zamanda ne yalnızca geçmişe ait bir kültürel birikimin bir görünümünü ne de bugünün şartlarından uzak düşmeyi temsil eder. Gelenek bu karşıtlıklar dizisinin bilinçle yönetilebilecek bir toplamından ibarettir.

Gelenek kavramı; divan, tekke, halk şiirinin yanı sıra modern şiiri de kapsar mı ya da tam olarak bu kelimenin kapsama alanındaki şiir odakları hangileridir?

Gelenek elbette divan, tekke, halk şiirinin yanı sıra (eğer başlangıcı Şinasi'den alırsak) yaklaşık yedi sekiz nesilden beri değişerek, dönüşerek devam eden modern şiir dönemini de kapsar. Şüphesiz modern sözcüğü ile gelenek sözcüğü arasında hem bir karşıtlık ilişkisi hem de ayrılamazlık bağı vardır. Bu konuda birkaç aşamadan söz edebiliriz: İlk şiir yazmak için eline kalemi alan bir genç şair, zihninde hangi şiir formu ile kâğıda yöneliyorsa bu, geleneğin ilk basamağıdır. Bugün dergilerde, kitaplarda yayınlanan şiirin ortak diyebileceğimiz ve şiir yazmaya heves eden gence model oluşturabilecek bir biçimi varsa o bize geleneğin ilk görünümünü sunar. İkinci olarak genç şairin bu modelin içini dolduracak hem beslenme hem de yarışma parametreleri taşıyan şiirler, şairler ve poetikalar ile ilgili okumaları geleneğin nitelik boyutunu oluş-

turmaya başlar. Bu diyalektik bir süreçtir, burada yeni eski pek çok şair, genç şair ile konuşmaktadır. Genç şair bunlarla kendisini tartar. Üçüncüsü geriye doğru farklı dönem ve türlerde oluşmuş bulunan büyük birikim içerisinde kendi şiirini oluştururken besleneceği ve aynı zamanda dönüştüreceği (adeta "okyanusun dibindeki bir midye kabuğunun bütün okyanusun uğultusunu taşıması" gibi) malzeme ile şiirini kurması ve geleneğe eklemlenen yeni bir bütün oluşturması aşaması. Bu aşamaların hiçbirisinde geleneğe ait unsurlar, bugüne yabancı ve anın dışında değildir. Gelenek aynı zamanda şu anda oluşmakta olmaktadır.

Geleneği reddetmek ya da geleneğin karşısında durmak şiir adına mı yoksa şairin kendi geleneğini oluşturma çabası adına takılan bir tavırdır?

Gelenek karşısındaki tutumlar genellikle ideolojiktir. Reddetmek veya görmezden gelmek öncelikle gelenekte var olduğu kabul edilen değerlere de karşı çıkmaktan kaynaklanıyor. Buna karşılık geleneğin değerlerini yenileme bilincinden mahrum bir biçimde savunmaya çalışmak da geçmişe tutucu bir biçimde bağlanmak ve dolayısıyla içinde yaşadığı çağa söyleyecek bir sözü bulunmamak gibi geliyor. Gelenek karşısındaki verimli tavır (ki o dahi bir şekilde ideolojiktir) bir devamlılık düşüncesine bağlanarak bu devamlılığın hangi dayanaklar üzerinden olabileceğini seçici ve yeniden üretici bir şuurla düşünmektir. Bu tavır şimdiki ve geleceği yapıcı bir tutumdur.

Ömer Demirbağ, şiirinin gelenekle ne tür bağları vardır? Şekil, içerik, hayal unsurları bağlamında neler söylemek istersiniz?

Benim şiirim, öncelikle geleneksel kültürün temelinde duran metafizik değerlere, insan ve varlık tasavvuruna bağlı olmak bakımından öz itibariyle geleneği benimseyen ve sürdürmek isteyen bir şiirdir. Bunun yanı sıra şiirlerimde, arayanlar açık-örtük metinler arası göndermelerde, ses ve imge seçimlerinde söz konusu düşünce özünün gerektirdiği biçimsel düzeni görebilirler. Elbette şekil ve içerik arasında bir ayırımdan ve geleneksel şiirlerde

olduğu gibi statik vezin-kafiye uygulamalarından söz etmiyoruz; fakat her şiirin kendisine özgü bir içeriği ve bunun ortaya çıkmasını mümkün kılan biçimini geleneğin poetik imkanlarıyla da kaynaştırmaya çalıştığımı belirtmek isterim.

Gelenekten beslenmeden ve sadece günümüz şairlerini okuyarak şiir yazma talimine başlayanlar şiirlerini geleceğe taşıyabilirler mi? Nasıl?

Yola çıkış, başlangıç kaçınılmaz olarak bugüne dayanacaktır fakat bugünün şiiri dediğimiz şeyin zaman sınırı zannedildiğinden daha derinlikli olmak durumundadır. Yani aktüel olanın içinde yaşıyor olmak (sadece şiirde değil, genel olarak kültürün bütün alanlarında) geçmişsiz ve geleceksiz bir anın yeterli olduğunu sanmaya yol açmamalı. Bergson'un durrée kavramında ifadesini bulan zaman bize geçmişin ve geleceğin anın içerisinde bulunduğunu yahut tersinden geçmişi ve geleceği içerisinde barındırmayan saf bir şimdinin bulunamayacağını söyler. O halde şiirin ömrü gelenek kavramıyla işaret ettiğiniz o büyük birikimin içerisinden gelecek kuvvet ile uzayabilir ancak.

Geleneksel şiir denince neredeyse toplum tarafından kamksanan ve adına "halk şairi" ve "divan şairi" denilen şairler için "yazacaklarını yazmış ve edebiyat tarihinin tozlu sayfaları arasında yerini almışlardır" düşüncesi size göre şiirimizin önüne örülen bir duvar mıdır? Değilse Türk şiirinin yeniden inşası denebilir mi?

Hiçbir gerçek şair halk şiiri geleneğinin veya divan şiiri geleneğinin bugüne seslenmediğini düşünmez. Şüphesiz her şair şiirini içinde bulunduğu çağın ve toplumsal koşulların içerisinde yazar fakat zamanlara göre değişmeyen bir insan gerçeği ve insan türünü diğer canlılardan farklı kılan bir varlık tasavvuru hakikati vardır. İşte bunlar büyük şairlerin, iyi şiirin yazıldığı dönemin dışında da okunmaya ve şiiri, kültürü beslemeye devam edecektir. Geleneksel şiirin zaman dışında algılanması, bugünün ve geleceğin şiirine yapılacak bir kötülük olabilir ancak.

Bununla birlikte geleneğin hemen işitilir-görünür yönünün devam ettirilmesi mi yoksa modern şiirin imkânları ile kaynaşan biçime de içeriğe de ait olabilecek unsurların yeniden üretilerek, modernin içerisinde diriltilerek sürdürülmesi mi

gerekir sorusu ciddiyetle düşünülmesi gereken bir husustur. İlk bakışta geleneğin taşıyıcısının forma ait unsurlar olduğu düşünülebilir fakat bu yanıltıcıdır. Özellikle vezin, kafiye ve bazı sözel unsurların geleneğin yegâne temsilcisi imiş gibi görülmesi bu yanlış anlamadan veya yorumlamadan kaynaklanır. Bu iddiayı mesela Mevlevi ayininin bazı biçime ait öğelerinin bugün her yerde karşımıza çıkıyor oluşu, ayinin özü ile irtibatın koparılmış ve figürlerin içinin boşaltılmış olması arasındaki çelişkiyi hatırlatarak örnekleyebiliriz. Burada bırakınız geleneğin sürdürülmesini aksine gelenek aleyhtarı bir tutum söz konusudur. Kısacası gelenekle ilişki ciddi ve bilinçli bir çaba gerektirir.

Her şairin yazıya dökmese de elbette şiir üzerine düşünceleri, poetikası vardır. Düşünce dünyanızdaki bu hususta neler canlanıyor?

Uzun uzun konuşmayı gerektirecek bu konuda öncelikle söylemek istediğim, şiirin bir varoluş meselesi olduğudur. Şair sadece dil ile değil, imge ile varlığa müdahale etme imkânına şiirde kavuşur. Bir kavrama biçimi olarak imge, eşyanın hakikatini arama sürecinin anahtarındır. Bu yüzden de sadece retorik bir oyun olarak görülemez. Varlık duyulur âlem ile metafizik alan arasında ayrılmaz köprülere sahip bir bütündür. Bu bütünün tasasını taşımayan şiir hikmetle bağını koparmış demektir. İmgenin hikmet arayışının bir yolu olduğunu ve özellikle sezgiyle içine sızdığı eşyayı yerinden edip özünü açığa çıkarma girişimi anlamına geldiğini düşünüyorum. Mesele basit bir benzetme çabasından çok öteye giden eşyanın yerini değiştirip gizli bağlarını keşfetme meselesidir. Bu yüzden imgenin şiirin merkezinde olduğunu düşünüyorum ama yapay bir oyuna dönüşmemesi gerekir.

Ayrıca güzellik ile doğruluğun özellikle şiirde ideal kaynaşmasının gerçekleşebileceğine dair kanaatim güçlüdür. Bu yönüyle şiir bireyin varlığını anlamlandırdığı gibi toplum inşa edici bir nitelik de taşır. Şiirin topluma irtifa kazandırdığı birçok örnekle görülmüştür.

Sizce geleceğe bağlanmak bugünden geçmiş gitmek mi, geçmişi bugüne taşıyarak yeniden inşa etmek midir?

Yukarıda da söylemiştim galiba: Ne geçmişe gitmek ne de geçmişi bugüne taşımak isabetli bir ifade olmaz. Geçmiş şimdinin koşullarında yeniden üretmektir esas olan. Moderni bilmeden gelenekten yararlanmak mümkün olmaz.

Türk şiirinde geleneği çağın getirdikleriyle sentezleyip yeniden üreten şairler hakkında neler söylersiniz?

Yahya Kemal bu konudaki öncü isimdir. Modern Fransız şiirinin yapısını inceleyerek geleneksel şiirde bırakılması gereken oyun, fantezi türünden unsurların yerine dil, müzik ve kompozisyon unsurlarından modern bir bakış açısıyla yararlanmıştır. İkinci örnek Behçet Necatigil, metinler arası ilişkiler bağlamında geleneğin temelinde bulunan bazı kültürel öğelerin yanı sıra geleneksel şiirin teknik özelliklerinden, sanatlarından, istif tarzından faydalanmıştır. Üçüncü örnek Sezai Karakoç'un tecrübesi ve uygulamasıdır. Karakoç özellikle geleneğin dünya görüşünün modern hayat ve sanat için vazgeçilmez bir kaynak olduğu düşüncesini şiirinin kurucu ögesi haline getirmiştir. Bu çizgiyi geliştirerek sürdüren Ebubekir Eroğlu aynı zamanda geleneksel şairin bugünün duyarlılığı ve tekniği ile yazmasının örneklerini vermiştir. Elbette bunların dışında geleneksel şiirin farklı özelliklerinden kendi anlayışına göre yararlanmaya devam eden pek çok şair bulunmaktadır.

Geleneği bilmek günümüz şairi için bir zorunluluk mudur? Kendinden önceki şiir mirasının bahçesinde gezmeden de şair olunabilir mi?

Geleneğin gücünü bilmek ve yaslanmak her şair için bir imkândır. Köksüz şair olabilir mi, mümkündür ama istisnai bir yetenek gerektirir. Mesela İlhan Berk, Ahmet Hâşim'in bizim edebiyatımızda öncesiz bir şair olduğunu ileri sürer ki tamamen haksız sayılmaz. Bu durumda bile şiirin mihenginin başka bir şiir olacağı varsayılabilir.

Geleneği sürdürmek mi gelenekten beslenmek mi önemlidir ve bunun bir ölçüsü veya dozajı olmalı mıdır?

Bunun dıştan söylenebilecek ölçüsü ancak didaktik bir amaç taşır ve bu şairi tek tipleştirir. Bundan kaçınmak ve mümkünse her şairin kendi karakterine uygun yolu bulmasını anlayışla karşılamak en doğrusu.

Geleneğe ait malzeme özgünlüğün önünde bir engel teşkil eder mi?

Geleneğin sahip olduğu bütün malzemeler, dışarda, şairden önce var olan ve şair tarafından keşfedilip kullanılmayı bekleyen bir birikimi ifade eder. Bu haliyle soyut ve geneldir, tıpkı lügatteki kelime, gramer kitabındaki kural gibi. Şair bunu kullanmayı becerebildiği anda ona, kendine has bir nitelik kazanır (kazanmalıdır).